

КАТЕГОРІЯ ДИТИНСТВА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІОКІНЕТИКИ ЯК НАУКИ ПРО ДИТЯЧИЙ РУХ

Дитинство – соціально-педагогічний феномен, фактор створення нового світового порядку, невід’ємна частина способу життя та культури людства; соціальне явище, яке визначає роль, місце і становище дітей у державі і суспільстві, стан та рівень ставлення дорослих до дітей, створення достатніх і справедливих умов для виживання та розвитку дітей, для захисту їхніх прав шляхом формування та реалізації адекватної соціальної політики держави. Дитинство – своєрідний етап у розвитку людини, віковий період, який характеризується якісними особливостями психічних процесів та характерним типом провідної діяльності. Поряд з цим дитинство – це самоцінний, унікальний та фундаментальний період у розвитку людини. Професор В. Зеньковський, психолог і педагог, богослов і філософ, назвав дитинство “золотим часом” життя [3]. За словами В. Сухомлинського, що дитинство – “...найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє неповторне життя...” [8, с. 15].

Особливу роль у життєдіяльності та спілкуванні дітей, формуванні їхньої особистості, інтеграції в суспільство відіграє дитяча субкультура – специфічні цінності й установки, характерні саме для дитячого середовища. Одна з функцій дитячої субкультури – соціалізація особистості шляхом набуття соціального статусу серед однолітків та задоволення потреби у спілкуванні, у засвоєнні відповідного стилю поведінки [2, с. 74–75]. В дитинстві одним із найбільш значних інститутів соціалізації особистості (поряд із сім’єю, школою та ін.) виступають структури дитячого руху – дитячі громадські об’єднання та організації, які відіграють істотну роль у розвитку і соціалізації дітей як громадян демократичного суспільства. З іншого боку, дитинство виступає об’єктивною передумовою зародження дитячого руху – помітного соціального явища, яке, починаючи з кінця XIX ст., відображало тенденції суспільного розвитку у багатьох країнах світу.

Для нашого дослідження актуальним є обґрунтування дитинства як об'єктивної основи, передумови зародження дитячого руху, для чого, насамперед, необхідно з'ясувати сутність даної психолого-педагогічної та соціокультурної категорії, її теоретичне осмислення і трактування.

На думку вчених, дитинство – психолого-педагогічний та соціокультурний феномен, що має власну історію та логіку розвитку. Предметом наукового дослідження дитинство стало тільки у другій половині XIX ст., яке шведська письменниця, педагог Е. Кей назвала століттям дитини, що „...поставило дитину на більш видне місце і зробило її предметом суворой науки” [4].

Відповідно до визначення С. Щеглової, поданого у словнику-довіднику „Детское движение” (Москва, 2005), дитинство – це „...складне соціальне утворення, структурний елемент суспільства, який виконує в ньому специфічні функції та взаємодіє з суспільством в цілому і з окремими його елементами. Виходячи з даної позиції, дитинство – виражена в діях і мові сукупність об'єктів, подій, процесів, соціальних інститутів та соціальних практик стосовно дітей, яка формується та підтримується суспільством, а також постійно відновлюється у процесі життєдіяльності дітей, які засвоюють соціальність та інтегруються у соціум” [2, с. 73].

На думку І. Рогальської, визначення поняття „дитинство”, подані у педагогічних та тлумачних словниках, є багато в чому спрощеними, такими, що не дають ґрунтовного розуміння простору дитинства, подають його трактування відокремлено від загальної системи суспільства та вбачають дитинство як віковий етап життя, який часто, хоч і необов'язково, характеризується залежним станом через біологічну незрілість, як етап підготовки до майбутнього життя. На її думку, дитинство – це „...складний багатовимірний феномен, який, маючи біологічну основу, опосередковується різними соціально-культурними факторами. Як особливий соціальний феномен дитинство носить конкретно-історичний характер. У різні історичні періоди розвитку суспільства воно мало різне трактування, зміст і структуру, при цьому різним було і ставлення дорослих до дитинства” [7]. Дійсно, дитинство – це не підготовка до життя, а саме життя, і дитина – не майбутня людина, а просто людина, яка „...володіє свободою „бути” і „стати”,

правом бути зрозумілою і прийнятою іншими, здатністю приймати і розуміти інших, здійснювати відповідальний вибір, будувати свої відносини з дорослими не як зі своїми „господарями” і „менторами”, а як з рівноправними, хоча і не однаковими, партнерами по життю” [7, с. 74].

Ґрунтовне та всеохоплююче визначення категорії “дитинство” дає академік А. Богуш: „Дитинство – це період народження і становлення особистості з її майбутніми духовними і моральними цінностями, період пізнання соціуму і її величності Людини; відкриття дитиною царини життя на планеті Земля в усьому його розмаїтті, з усіма позитивними і негативними проявами; це перші кроки навчання; це жадоба знань, це перші радощі, перші розчарування і перші сльози... Це нарешті фундамент становлення громадянина і патріота своєї країни” [1, с. 92].

Підтвердженням висновку про дитинство як об’єктивну передумову дитячого руху є визначення ученого-психолога Д. Фельдштейна. На його думку, дитинство – це не просто сукупність дітей: не тільки об’єкт дії так званого „дорослого” світу, але й особливе цілісно представлене соціальне явище, що перебуває у складних зв’язках зі світом, стійко зберігає визначені закономірності власного розвитку, від яких багато в чому залежать принципи організації відносин „дорослого” суспільства і дитинства. Дитинство він характеризує як „самостійний організм”, невід’ємну частину суспільства, що виступає як особливий суб’єкт багатопланових, різнохарактерних відносин. Учений визначає дитинство як соціально-психологічний феномен соціуму та особливий стан розвитку суспільства і його членів, підкреслюючи особливу активність дитини. Визнаючи дитинство як „активну, рушійну частину єдиного соціуму”, Д. Фельдштейн звертає увагу на продуману структуризацію простору між світами дорослих і дітей, пошук „конструктив” перетворення дитини в суб’єкт діалогу з дорослими, механізмів реалізації взаємодії дорослих і дітей [9, с. 9, 17, 23, 27–28].

Сьогодні дитинство як об’єктивна передумова зародження та розвитку дитячого руху є предметом дослідження спеціальної науки – соціокінетики дитинства – особливої наукової галузі, системи (сукупності) наукових знань про дитячий громадський рух, яка включає: загальну теорію дитячого руху, методіку

діяльності дитячих громадських об'єднань, організацій, історію й історіографію дитячого руху та ін. [2, с. 317].

Таким чином, сучасні наукові дані про дитину, дитинство (психологічні, педагогічні, соціологічні та ін.) переконливо доводять, що саме ці об'єктивні реалії і стали основою дитячого руху – багатолітньої реальності, через яку діти змогли заявити про власну суб'єктну позицію у суспільстві. Дитинство у проявах дитячої активності, самодіяльності, самореалізації через різноманіття дитячих співтовариств як об'єктивна реальність людства, що розвивається, зі своїми цінностями, потребами соціальної реалізації у дії, особливою „внутрішньою енергією” – передумова і основа дитячого руху.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Парадигма дитинства у контексті розвитку особистості дошкільника / Богуш А.М. // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди : Науково-теоретичний часопис. – Переяслав-Хмельницький, 2003. – С. 92–99.
2. Детское движение. Словарь-справочник. Издание 2-е, переработанное и дополненное. – М. : Ассоциация исследователей детского движения, 2005. – 543 с.
3. Зеньковский В.В. Психология детства / Зеньковский В.В. – М. : Academia, 1996. – С. 295–306.
4. Кей Е. Век ребенка; [Пер. со швецк.] / Елена Кей. – М., 1914. – 100 с.
5. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь: Для студ. высш. и сред. пед. учеб. Заведений / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – 176 с.
6. Педагогічний словник / [за ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д.]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
7. Рогальська І.П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід: Монографія / Рогальська І.П. – К. : Міленіум, 2008. – 400 с.
8. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. – Т. 3. / Сухомлинський В.О. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.
9. Фельдштейн Д.И. Социальное развитие в пространстве-времени Детства / Фельдштейн Д.И. – М. : Московский психолого-социальный институт, 1997. – 160 с.